

LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDO IR REZISTENCIJOS TYRIMO CENTRAS

Valstybės biudžetinė įstaiga, Didžioji g. 17/1, LT-01128 Vilnius tel. (8 5) 231 4139, faks. (8 5) 279 1033, el. p. centras@genocid.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 191428780

Lietuvos Respublikos
Generalinei prokuratūrai

2014-12-19 Nr.13R-300

DĖL JUOZO KRIKŠTAPONIO (KRIŠTAPONIO) VEIKLOS NACIŲ OKUPACIJOS METAIS

Lietuvos genocido ir rezistencijos tyrimo centro (toliau LGGRTC) istorikų atlikta išsami, visapusiška įvairių archyvinių dokumentų analizė leidžia teigti, kad Juozas Krikštaponis (Krištaponis), g. 1912 m., tarnaudamas 2-osios kuopos vadu mjr. Antano Impulevičiaus vadovaujame 2-ajame Pagalbinės policijos tarnybos batalione, 1941 m. spalio 6 d. iš Kauno išvyko į komandiruotę Baltarusijoje, kur vokiečių okupacinė vadovybė 1941–1943 m. naudojo minėtą batalioną žydų, karo belaisvių, civilių gyventojų persekiojimui ir naikinimui.

Juozui Krikštaponiui 1997 m. gruodžio 22 d. LGGRTC generalinio direktoriaus įsakymu Nr. 166 yra suteiktas kario savanorio teisinis statusas.

Ginant viešąjį interesą prašome ištirti ar Juozas Krikštaponis tarnaudamas Pagalbinės policijos tarnybos batalione įvykdė karo nusikaltimus, nusikalto žmoniškumui, įsakė žudyti ar žudė taikius gyventojus arba dalyvavo darant šiuos nusikaltimus. Esant nepaneigiamam pagrindui, prašome kreiptis į Vilniaus apygardos administracinę teisumą dėl 1997 m. gruodžio 22 d. LGGRTC generalinio direktoriaus įsakymo Nr. 166 panaikinimo Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

PRIDEDAMA. 4 lapai

Pagarbiai–

Generalinė direktorė

Teresė Birutė Burauskaitė

A. A. Stankevičius, tel. (8~5)231 4560, el. p. jurist@genocid.lt

LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDO IR REZISTENCIJOS TYRIMO CENTRAS

DĖL JUOZO KRIKŠTAPONIO (KRIKŠTAPONIO) VEIKLOS VOKIEČIŲ OKUPACIJOS LAIKOTARPIU (istorinė–archyvinė pažyma)

2014-12-19

Juozas Krikštaponis (Krištaponis), Jono gimė 1912 m. kovo 1 d. Ukmergės aps. Taujėnų vls. Užulėnio k. Lietuvos Respublikos Prezidento Antano Smetonos sesers sūnus. Baigė Užugirio pradžios mokyklą, Raguvos progimnaziją, Marijampolės gimnaziją. 1934 m. rugsėjo 15 d. baigus Karo mokyklą suteiktas jaun. leitenanto laipsnis, paskirtas 2-ojo pėstininkų pulko jaun. karininku. 1936 m. gruodžio 31 d. pakeltas į leitenantus. 1938 m. rugpjūčio 19 d. perkeltas į Karo mokyklą, paskirtas būrio vadu. 1940 m. spalio 3 d. paskirtas Raudonosios armijos (RA) 29-ojo Šaulių teritorinio korpuso 184-osios šaulių divizijos fizinio lavinimo instruktoriumi. Kilus Vokietijos–SSRS karui, pasitraukė iš RA. 1941 m. liepos 16–25 d. tarnavo lietuvių karių Vilniaus įgulos 2-ajame apsaugos pulke. 1941 m. rugpjūčio 1 d. priimtas į Kauno komendantūros Tautinio darbo apsaugos batalioną 2-osios kuopos vadu. 1941 m. rugpjūčio 25 d. perkeltas į lietuvių savisaugos dalinio 2-ąjį Pagalbinės policijos tarnybos batalioną (nuo 1941 m. spalio 28 d. – 2-asis apsaugos batalionas, nuo 1942 m. vasario 15 d. – 12-asis batalionas) 2-osios kuopos vadu (*Stasys Knezys, Kauno karo komendantūros Tautinio darbo batalionas 1941 m., Genocidas ir Rezistencija, 2000, Nr. 1(7), p. 153; Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, Vilnius, 2004, t. 4, p. 277; Juozas Krikštaponis (Krištaponis), <http://genocid.lt/centras/lt/653/a/>*).

Mjr. Antano Impulevičiaus vadovaujamas 2-asis Pagalbinės policijos tarnybos batalionas 1941 m. spalio 6 d. iš Kauno išvyko į komandiruotę Baltarusijoje. Tarp išvykusiųjų karininkų minimas ir 2-osios kuopos vadas lt. Juozas Krikštaponis (Krištaponis) (*LCVA, R-1444, ap. 1, b. 3, 159a.p.*). Atlikti istoriniai tyrimai rodo, kad Baltarusijoje vokiečių okupacinė vadovybė 1941–1943 m. panaudojo batalioną žydų, karo belaisvių, civilių gyventojų persekiojimui ir naikinimui vykdyti (*Arūnas Bubnys, Lietuvių karinės policinės struktūros ir žydų persekiojimas, Lietuvos žydų žudynių byla /sudarė Alfonsas Eidintas/, Vilnius, 2001, p. 694 – 698; Alfredas Rukšėnas, Kauno 2-asis pagalbinės policijos tarnybos batalionas ir gyventojų žudynės Baltarusijoje 1941–1943 m., Genocidas ir Rezistencija, Vilnius, 2007, 2(22), p. 25–64*)

Baltarusijos komendanto 1941 m. spalio 19 d. pranešime apie padėtį Baltarusijoje nuo 1941 m. spalio 1 iki 16 dienos rašoma, kad vokiečių 11-asis rezervinės policijos tarnybos batalionas Rudensko zonoje (*im Raum Rudensk*) (43 km į pietryčius nuo Minsko palei kelią į Bobruiską) 1941 m. spalio 10 d. ir 11 d. vykusios akcijos metu suėmė 189 asmenis. 188 jų buvo sušaudyti (*LYA, ap. 58, b. 47439/3, t. 2, l. l. 109–111*). 1941 m. spalio mėn. vakarinėje Rudensko dalyje, prie geležinkelio buvo sušaudyta 70 žmonių (*Ботвинник Марат, Памятники геноцида евреев Беларуси, Минск, 2000, с. 90; Rudensko komisijos 1944 m. spalio 10 d. aktas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 47750/3, t. 4, l. 8*).

Esama žinių, kad šioje operacijoje dalyvavo ir vokiečių 11-ajam rezerviniam policijos tarnybos batalionui (vadas mjr. Franzas Lechthaleris) pavaldus mjr. A. Impulevičiaus vadovaujamas 2-asis Pagalbinės policijos tarnybos batalionas, kurio sudėtyje buvo ir J. Krištaponio vadovaujama 2-oji kuopa. Minėtos operacijos metu 1941 m. spalio 10 d. buvo likviduotas Rudensko miestelyje veikęs žydų getas.

Tai, kad mjr. A. Impulevičiaus bataliono 2-osios kuopos vadas ltn. Juozas Krikštaponis (Krištaponis) buvo susijęs Rudensko žydų geto likvidavimu, leidžia teigti po karo teisto buvusio bataliono kario Martyno Kačiulio parodymai.

M. Kačiulis per 1980 m. liepos 14 d. apklausą yra parodęs: „Po kurio laiko, matyti, kas tai įsakė šaudyti suvarytus žvyrduobėse žmones, nes kuopos vadas leitenantas Krištaponis (koks – jo likimas nežirau), pradėjo varyti kareivius prie duobių šaudymui. Jis tada man ir kartu buvusiam mūsų būrio kareiviui Grigoniui (koks jo likimas – nežinau) liepė eiti šaudyti pasmerktuosius. O kada mes pareiškėme, kad į žmones šaudyti negalime, Krištaponis liepė nuo duobių pasitraukti toliau, kad mūsų kas netyčia nenušautų“ (*LYA, f. K-1, ap. 46, b. 1159, l. 69*).

M. Kačiulis per 1982 m. rugpjūčio 16 d. apklausą yra parodęs: „Pirmiausia Juodis išvedė mus į Rudensko miestelio apsupimą. O vokiečių žandarmerija ir kiti mūsų kuopos kariai ėjo po tą miestelį ir rinko žydų tautybės piliečius. Paskiau, ten prie tokių žvyrduobių, kur žvyras išimtas, buvo suvaryti visi žydų piliečiai ir mus sušaukė nuo apsupimo sargybos. Ten visa kuopa jau buvo susirinkusi. Surinktųjų šaudymui vadovavo leitenantas Juodis, leitenantas Tamošiūnas ir kuopos vadas Krištaponis“; „Vokiečiai iš žandarmerijos stovėjo toliau. O mūsų kuopa sušaukė čia ir žydai tose duobėse buvo. Dvi grupės. Vienas kareivis iš mūsų, iš jaunų pasakė: Aš negaliu, sako, žmonių šaudyti. Tai paskui Krištaponis, kuopos vadas, pasakė: kurie negalite šaudyti, pasitraukite. Iš mūsų buvo pasitraukę maždaug 15 ar 17 vyrų į šoną. Mes buvome kokių 20–25 metrų atstume nuo tų visų ir matėme viską“ (*LYA, f. K-1, ap. 46, b. 1161, l. 57, 65*).

Minske ir jo apylinkėse 1941 m. vasarą ir rudenį buvo įsteigta daug karo belaisvių stovyklų, kurios nuo rugpjūčio mėn. visos kartu sudarė karo belaisvių stovyklą (Stalag) Nr. 352. Komisija, tyrusi nacių nusikaltimus prieš karo belaisvių stovyklos Nr. 352 (miško stovykla,

Minsko priemiestis) kalinius, 1944 m. liepos mėnesio akte konstatavo, kad 1941 m. spalio mėn. buvo surengta masinė karo belaisvių naikinimo operacija. Žuvo daugiau nei 8 tūkst. miško stovyklos kalinių. Operacijoje dalyvavo ir 2-asis Pagalbinės policijos tarnybos batalionas (*Alfredas Rukšėnas, Kauno 2-asis pagalbinės policijos tarnybos batalionas ir gyventojų žudynės Baltarusijoje 1941–1943 m., Genocidas ir Rezistencija, Vilnius, 2007, 2(22), p. 33–37; Verbrechen der Wehrmacht. Dimensionen des Vernichtungskrieges, Hamburg, 2002, s. 227; LYA, f. K-1, ap. 58, b. 47386/3, t. 6, l. 57*).

Tai, kad mjr. A. Impulevičiaus bataliono 2-osios kuopos vadas ltn. Juozas Krištaponis (Krištaponis) buvo susijęs su Minsko karo belaisvių stovyklos Nr. 352 kalinių žudynėmis, leidžia teigti po karo teistų buvusių bataliono karių parodymai.

Buvęs 2-osios kuopos karys Stasys Rutkauskas per 1961 m. lapkričio 18 d., 1981 m. sausio 27 d. apklausas parodė, kad 1941 m. rudenį visas batalionas išvyko į Minsko lagerį, kuris buvo Minsko priemiestyje. Antrajai kuopai tada vadovavo Krištaponis. Lageryje buvo laikomi tarybiniai karo belaisviai, civiliai tarybiniai žmonės. Bataliono kariai varė stovyklos kalinius prie duobių ir šaudė. Komandą šaudyti žmones duodavo Krištaponis, Juodis, Tamošiūnas ir kitų kuopų ir būrių vadai (*LYA, f. K-1, ap. 58, b. t. 47386/3, t. 3, l. 337; ap. 46, b. 1287, l. 20*).

Buvęs mjr. A. Impulevičiaus bataliono 3-iosios kuopos vadas kpt. Juozas Ūselis per 1962 m. sausio 26 d. apklausą parodė, kad tuo metu, kai vyko karo belaisvių stovyklos kalinių naikinimo operacija, Krištaponis vadovavo antrajai kuopai (*LYA, f. K-1, ap. 58, b. t. 47386/3, t. 3, l. 63*).

Konkrečių žinių apie tai, kada 2-osios kuopos vadas ltn. Juozas Krištaponis buvo paleistas iš tarnybos mjr. Antano Impulevičiaus batalione, nėra. 1941 m. rugpjūčio, rugsėjo, spalio, lapkričio, gruodžio mėnesių įsakymuose, skirtuose lietuvių 2-ajam savisaugos batalionui, yra žinių apie batalione tarnavusių karininkų tarnybinių pareigų kaitą, jų perkėlimus į tarnybą kitur, demobilizacijas. Ltn. J. Krištaponis (Krištaponis) tarp minėtų karininkų neregistruojamas (*1941 rugpjūčio 26 d.–1941 m. gruodžio 31 d. įsakymai Kauno 2-ajam Pagalbinės policijos tarnybos (apsaugos) batalionui Nr. 1–64, LCVA, R-1444, ap. 1, b. 1, l. 44–45, b. 3, l. 113–363*). Ši aplinkybė leidžia teigti, kad mjr. A. Impulevičiaus bataliono 2-osios kuopos vadas ltn. Juozas Krištaponis 1941 m. gruodžio 31 d. dar ėjo savąsias tarnybines pareigas. Esama duomenų, kad 1942 m. rugsėjo 30 d. ltn. J. Krištaponis buvo paleistas į atsargą iš 252-E bataliono (vadas mjr. Bronius Bajerčius). Konkrečių žinių apie tai, kad ltn. J. Krištaponis (Krištaponis) buvo priimtas į šį batalioną, nėra. 252-E batalionas buvo suformuotas po to, kai Vokiečių tvarkos policijos vadas Lietuvoje plk. Wolfgangas Denicke 1942 m. gegužės 25 d. išleido ypatingąjį įsakymą dėl lietuvių policijos batalionų reorganizavimo. 1942 m. gruodžio mėn. mjr. B. Bajerčiaus vadovaujamas batalionas buvo išsiųstas į Liubliną saugoti Maidaneko koncentracijos stovyklos. Taigi, turimi

duomenys leidžia teigti, kad ltn. J. Krikštaponio (Krištaponio) tarnyba mjr. A. Impulevičiaus batalione pasibaigė 1942 m. pirmoje pusėje, t. y. arba jį perkeliant į tarnybą 242-E batalione, arba jį paleidžiant į atsargą dar iki W. Denickes inicijuotos lietuvių savisaugos batalionų reorganizacijos.

Po demobilizacijos iš 252-E bataliono, t. y. 1943 m. ltn. Juozas Krikštaponis (Krištaponis) tapo Lietuvos laisvės armijos (LLA) nariu. 1944 m. jis įstojo į Vietinę rinktinę ir buvo paskirtas Karo mokyklos 6-osios kuopos vadu. 1944 m. rugpjūčio mėn. paskirtas 2-ojo LLA rajono (Taujėnų, iš dalies ir Deltuvos valsčių) vadu. 1944 m. gruodžio mėn. iš 1-ojo ir 2-ojo LLA rajonų įkūrus Vyčio apygardą, paskirtas apygardos vadu. Žuvo 1945 m. sausio 12 d. mūšyje su NKVD kariuomene Užulėnio miške (dabar – Taujėnų sen., Ukmergės r.). Laidojimo vieta nežinoma.

J. Krikštaponiui (Krištaponiui) 1997 m. gruodžio 22 d. pripažintas kario savanorio statusas (po mirties). 2002 m. spalio 31 d. LR Prezidento dekretu suteiktas pulkininko laipsnis (po mirties) (*Stasys Knežys, Kauno karo komendantūros Tautinio darbo batalionas 1941 m., Genocidas ir Rezistencija, 2000, Nr. 1(7), p. 153; Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, Vilnius, 2004, t. 4, p. 277; Holokaustas Lietuvoje 1941–1944, Vilnius, 2011, p. 415– 416; Juozas Krikštaponis (Krištaponis). <http://genocid.lt/centras/lt/653/a/>*).

LGGRTC vyriausias specialistas dr. Alfredas Rukšėnas

Alfredas.ruksenas@genocid.lt, tel. 852661519